

RESPONSIBLE CARE – ODPOVĚDNÉ PODNIKÁNÍ V CHEMII (OD PROGRAMU A KODEXU CHOVÁNÍ KE STRATEGII A KULTUŘE PODNIKÁNÍ A JEDNÁNÍ SVĚTOVÉ CHEMIE)

IVAN ZÍKA

Svaz chemického průmyslu ČR, Kodaňská 46, 100 10 Praha 10

*„Nevíš-li, kam jdeš, nezáleží na tom, kterou cestu zvolíš...“
L. Carroll – Alenka v říši divů*

Došlo dne 2.III.2000

Klíčová slova: chemický průmysl, udržitelný rozvoj, strategie chování

1. Udržitelné podnikání – welfare

Průmyslové i zemědělské podnikání zvyšuje svými hospodářskými výsledky životní úroveň občanů planety, bohužel však nerovnoměrně a často jedněch na úkor druhých. Při svém podnikání se lidstvo jako celek nedokáže vyvarovat poškozování přírody; jde o míru škod. Pokud je pravda, že člověk má v genech práci spojenou s přetvářením hmoty, nesmí její důsledky ohrozit podstatu genetiky – reprodukci flóry a fauny, včetně člověka. V posledních několika desetiletích jsme svědky i účastníky pokusů překonat ambivalentní vztah lidí k důsledkům podnikání. Vzorovým modelem chování se stalo paradigma udržitelného rozvoje. Mnohými kritizované pro svoji všeobsažnost staví proti pouhému ekonomickému růstu další hodnoty – uchování rozmanitostí přírody, prodloužení věku i volného času lidí, šetření neobnovitelnými zdroji, ohled na příští generace. Nutnými, nikoli postačujícími podmínkami úspěšné snahy přispět k prospěchu přírody a lidí jsou 1) znalost důsledků podnikání pro zdraví lidí a životního prostředí, včetně jejich kvantifikace, a připravenost nahradit postupy evidentně nebo potenciálně nebezpečné únosnými, a 2) důvěra většiny, že podnikatelé jsou svědomití při vyhledávání limitů svých činností a sebelákovějších záměrů, a že přijímají závazky podrobit se jim na úkor části svého zisku. Model udržitelného rozvoje svým úsilím přispět k prospěchu přírody a lidí je stejně špatný jako model demokracie – v obou případech nebyl vynalezen lepší.

2. Důvěryhodnost chemického průmyslu – podmínka udržitelného rozvoje

Chemický průmysl je příkladným odvětvím podnikání, kde se nezdolná invence lidí, od vědců po operátory výroby, podílela na růstu životní úrovně lidstva v uplynulých 150 letech. Hodnocení výsledků by nebylo objektivní, pokud by nezahrmovalo i důsledky omylů, chybných úvah a neopatrností, k nimž během prudkého vývoje chemického průmyslu došlo. Jejich někdy právem, jindy uměle zveličený dosah snížil hodnotu přínosů chemického průmyslu v očích lidí natolik, že ohrožily důvěryhodnost odvětví. Některé výzkumné objevy

převedené do výrobní praxe a finálních výrobků byly zneužity, důsledky použití některých výrobků, např. léčiv a rostlinolékařských přípravků, se projeví až s odstupem desítek let. Použití některých výrobků bylo proto dodatečně omezeno nebo zakázáno; proto chemický průmysl ve spolupráci s vědecko-výzkumnými pracovišti cílevědomě vzniku takových výrobků brání. Prosazuje, aby snahu zvyšovat účinnost výrobních postupů vyvažovala přiměřená opatření pro snížení rizika vzniku závažných poruch a havárií a jejich důsledků. Vztah veřejnosti k chemickému průmyslu je rozporný. Lidé, kteří se naučili žít s dobrovolně podstupovaným rizikem při jízdě svým autem nebo na sjezdových lyžařských tratích, trvají na tom, aby chemický průmysl kvantifikoval riziko výskytu a následků poruch výroby a přepravy výrobků. Světový chemický průmysl si uvědomil, že takovým požadavkům musí vyhovět, už proto, že byly velmi často oprávněné.

Poznatky z přípravy podkladů pro notifikaci tzv. nových chemických látek v rámci seznamu ELINCS (Evropský seznam chemických látek uváděných na trh a běžně obchodovaných) vyvolaly v Evropské komisi a národních úřadech podezření, zda mezi tzv. „starými“ látkami seznamu EINECS nejsou některé, jejichž rizikovost je nedokonale prozkoumána. Opatrnost vede od roku 1967 Evropskou komisi k rozsáhlé právní regulaci uvádění chemických látek a přípravků na trh a k požadavku doložit míru nebezpečnosti pro látky dlouho běžně používané. Ani úvahy o zřízení „Evropské chemické agentury“ pronesené novou komisařkou EK paní Walströmovou nesvědčí o přemíře důvěry v chemický průmysl...

Odborné i laické veřejnosti známé výjimečné, zato tragické příklady málo odpovědného podnikání považuje světový chemický průmysl od poloviny 70. let za vážnou hrozbu pro svoji další klidnou existenci. Je si vědom toho, že pokles důvěry v účelnost chemických výrobků a výrobních postupů zpochybňuje chod a rozvoj výrobních jednotek, práci ve výzkumných laboratořích a projekčních kancelářích, přípravu nových generací chemiků ve školách, uvádění nových chemických látek a přípravků na trh, obchod s nimi a jejich bezpečné užití konečnými spotřebiteli a zneškodnění jejich zbytků–odpadů. Současnost dává za pravdu těm, kteří považují důvěryhodnost za stejnou hodnotu jako konkurenceschopnost. Celý světový chemický průmysl dobře ví, že v době bleskového šíření zpráv každá nehoda s vážnějšími následky kdekoli poškozují všechny prohlubováním nedůvěry veřejnosti a vyvolává další zpřísnění omezujících právních předpisů a rostoucí ekonomickou regulaci, včetně vyšších nepřímých daní a pojistného.

Státem řízené podniky chemického průmyslu ČR se od 50. let vyvíjely k nadměrné nezávislosti – spolupráce s okolním regionem nebyla příliš citlivá. Přes nízký počet nehod a případů chybného použití výrobků se podniky českého chemického průmyslu setkaly po roce 1989 téměř s chemofobií. S názorem, že cokoli bylo realizováno v období socialismu, bylo chybné, se střetla i jiná odvětví. Snad měly být velké nehody a havárie v zahraničních podnicích předmětem odborného výkladu zaměřeného pro širokou veřejnost. Nelze se divit, že současný chemický průmysl ČR již opět spjatý s regiony díky vyčleněným službám, poskytovaným zaměstna-

neckým místům a radikálně snížené zátěži životního prostředí, nedůvěru občanů, úřadů i zákonodárského sboru překonává obtížně. Bude ještě nějaký čas trvat, než se mu podaří výsledky své cílevědomé práce přesvědčit, že není méně odpovědný v podnikání, než jeho partneři v rozvinutých zemích EU.

Občané ČR jsou tradičně podezíraví vůči úspěšným podnikatelům. Kvalitu a cenu výrobků srovnatelné se zahraničními vítají, pokud je konkurenceschopnost provázena důvěryhodností. Bez toho nelze o omezení právní regulace uvažovat.

3. Selfcontrol – Responsible Care – Odpovědné podnikání v chemii

První programový krok učinil ke své „sebezáchraně“ chemický průmysl v Kanadě před více než 12 lety. Princip dobrovolného omezování podnikatelských aktivit rozvedli v osmi zásadách programu, který nazvali Responsible Care (R.C.), a o výsledky postupného plnění úkolů začali opírat cílevědomé získávání důvěry partnerů – veřejnosti, úřadů, sdělovacích prostředků, nevládních ekologických skupin i investorů. Úspěch programu na severoamerickém kontinentu způsobil, že se program stal během necelých šesti let kodexem odpovědného jednání světového chemického průmyslu, za který se postavili představitelé kontinentálních rad, včetně CEFIC (Evropská rada svazu chemického průmyslu), a světové ICCA (Mezinárodní rada svazu chemického průmyslu). Principy kodexu se staly pro většinu národních svazů chemického průmyslu a pro jejich prozíravé členské společnosti návodem pro zprvu obranné, postupem doby pro ofenzivní jednání vně i uvnitř organizací chemického průmyslu. O výsledky programu opírá světový chemický průmysl své přesvědčení o dosažitelnosti udržitelného rozvoje. S vědomím, že vykazování výsledků vyžaduje sjednotit kritéria a že důvěryhodnost vykazovaných výsledků je přímo úměrná míře nezávislosti, s jakou jsou posuzovány, probíhá na kontinentálních úrovních dobrovolná unifikace ukazatelů plnění dílčích záměrů programu a způsobu nezávislého ověřování jeho výsledků.

Výhrady k programu R.C. se opírají hlavně o jeho nedůsledný vliv na výkonné pracovníky, dělníky a mistry podniků, o převažující subjektivitu hodnocení výsledků, o jeho výjimečnost, která jakoby soupeřila se standardy EMS/EMAS (Systém environmentálně orientovaného řízení/Systém řízení podniku a auditu z hlediska ochrany životního prostředí). Vývoj uplynulých let prokázal, že právě chemickému průmyslu jen standardy řízení nestačí.

Názorným příkladem souboru obranné a ofenzivní činnosti světové a evropské rady chemického průmyslu a jejich národních členských svazů a společností v rámci R.C. je sdružení mimořádných finančních prostředků především nadnárodních společností a výzkumné práce na dlouhodobých projektech HPV (High Production Volume substances) a LRI (Long Range Research Initiative). Projekty vzájemně navazující jsou reakcí na publikovaná alarmující zjištění skupiny vědců (Environmental Defence Fund, U.S.A., 1997, zpráva Toxicity Ignorance), nakolik neúplně jsou ukončeny dávno slíbené vědecko-technické průzkumy rizikovitosti 1000 velkoobjemově vyráběných a běžně používaných chemických látek.

Svaz chemického průmyslu ČR (SCHP) se stal necelé 4 roky od svého založení v roce 1990 asociovaným členem CEFIC na přelomu let 1993–1994. CEFIC nevyžadoval, aby

SCHP v krátké době podřídil spolu s členskými společnostmi své chování zásadám programu R.C.; se znalostí českých výhrad k povinnostem pověřil čelného představitele, aby na setkání manažerů v dubnu 1994 podrobně vysvětlil Program jako výzvu společnostem a svazům chemického průmyslu hledajícím prostor pro další podnikání a ochotným přijmout omezující závazky. Představenstvo SCHP svým rozhodnutím z jara 1994 přistoupilo na výzvu CEFIC stanovit národní svazový kodex R.C. a získat pro něj členské společnosti. S vědomím úkolů vyplývajících z restrukturalizace byl přijat název „Odpovědné podnikání v chemii“. Na říjnovém zahájení mezinárodního veletrhu CHEMTEC '94 sdělil prezident Svazu ministři průmyslu a obchodu, že se k Programu podpisem zavazujícího prohlášení svých generálních ředitelů připojilo prvních 45 společností. O rok později předal prezident SCHP zástupci vlády svazový program a založil tradici každoročního bilancování výsledků členských společností v oblasti ochrany zdraví, životního prostředí a bezpečnosti.

Program R.C. – Odpovědné podnikání v chemii určil osm principů chování:

- 1 – vstřícnost,
- 2 – ochrana zdraví, bezpečnost,
- 3 – komplexní ochrana životního prostředí,
- 4 – zmírnění důsledků ekologických závad,
- 5 – protihavarijní připravenost,
- 6 – environmentálně orientované řízení,
- 7 – výchova a výcvik,
- 8 – informační otevřenost.

Jimi spoluurčil novou strategii chemického průmyslu ČR. Principy nebylo dodnes nutné měnit, jen čas a vývoj názorů dal některým principům širší rozměr, který se odráží ve vývoji kritérií svazové Příručky R.C. pro zavádění a hodnocení programu Responsible Care.

Od roku 1995 umožňuje členství zástupce SCHP ve stálém pracovním výboru R.C. při CEFIC přebírat zkušenosti z praxe národních svazů a společností chemického průmyslu zemí EU a předávat je členským společnostem, podněcovat jejich dobrovolné činnosti a závazky, zprostředkovávat zahraniční pomoc při zavádění standardů EMS/EMAS, konfrontovat dosažené výsledky a získávat argumenty pro oponování předkládaných návrhů chemické a environmentální legislativy. Spolupráce s dalšími evropskými národními svazy dovoluje posoudit, nakolik se daří chemickému průmyslu zvyšovat důvěryhodnost i na mezinárodní úrovni, a oponovat výtkám na adresu ekologického dampingu chemického průmyslu v ČR.

4. R.C. – integrální strategie činností a kultura chování chemického průmyslu – EU/ČR

Výhradám veřejnosti a kritice nepříznivých důsledků podnikatelských aktivit světového chemického průmyslu ze strany odborníků nedokáží čelit samy ani nejlépe technicky vybavené a organizačně rozsáhlé podnikové útvary, kterým je svěřena ochrana zdraví, životního prostředí a provozní a pracovní bezpečnost. Zaujetí, s nímž formulovaly před více než 5 lety podnikové programy R.C. a prosazovaly jejich plnění, už nestačí – nové pojetí R.C. jako strategie vyžaduje celopodnikovou týmovou práci řízenou vrcholovým vedením. K tomu dospěly nadnárodní společnosti i malé podniky ve 2. polovině 90. let. V ČR dlouho zakořeněnou představu o přednostech

organizačního uspořádání založeného na výhodách specializace podnikových útvarů („... na ekologii, kvalitu, rizikový management... máme lidi...“) narušily již dříve zaváděné standardy řízení kvality, vyžadující systémovou souhrn všech útvarů, od výroby po logistiku, marketing a servis zákazníkům. Stejně vysoké uvědomění a jednotný postup všech podnikových útvarů jsou základní podmínkou zavedení standardů environmentálně orientovaného řízení EMS/EMAS. Vyhovět jim vyžaduje stanovit na úrovni vedení podniku cíle, věcně a časově určené kroky k jejich splnění a stále ověřovat míru souladu záměrů a skutečnosti – vedení společnosti odpovídá za znalost a plnění záměrů všemi útvary, protože vedení určilo hlavní cíle – vizi a strategii společnosti. Útvary životního prostředí nemohou být víc než iniciátorem, koordinátorem během přípravy a důležitou informační spojkou pro vrcholové vedení po zavedení standardu. Je dobře, že se vrcholová vedení mnoha společností ujala rozhodující role při zavádění standardů a při prosazování souběžných změn kultury chování jimi řízených podniků. Není dobře, že se zatím český chemický průmysl s jen 6 certifikovanými podniky v rámci zavádění EMS neřadí na žádoucí čelné místo mezi odvětvími českého průmyslu. Proto SCHP vítá zahraniční nabídky podporující přípravu a vlastní zavedení standardů EMS/EMAS. Respektuje tak rozhodnutí představitelů světového chemického průmyslu, kteří dospěli k závěru, že je nezbytné v zájmu důvěryhodnosti, aby bez ohledu na ostré konkurenční vztahy výrobců a obchodníků s chemickými látkami a přípravky převážil zájem realizovat vizi – udržitelný rozvoj odvětví, a přijmout strategii činnosti – tou se stal ve světovém měřítku „rozšířený a nově chápaný“ Responsible Care. Bez správného pochopení posunu hodnot chování všemi pracovníky a bez soustavného řízení realizace cílevědomě připravených strategických opatření zlepšujících vliv podniku na zdraví a životní prostředí vrcholovým vedením by se osvědčení R. C. stala spolu s certifikáty standardů EMS a s audity EMAS připomínkou neúčelně vynaloženého úsilí a prostředků.

Mimořádnou výkonnost administrativy kontinentální centrály CEFIC, národních svazů zemí EU a jejich členských společností při dobrovolné realizaci jednotící strategie ve jménu udržitelného rozvoje poznali zástupci SCHP a s nimi i dalších svazů chemického průmyslu střední a východní Evropy během tříleté spolupráce zaměřené na přípravu na členství v EU. Podávání zpráv písemnou i ústní formou na předem připravených pracovních jednáních a přenos výsledků do vyšších rozhodovacích úrovní, včetně direktoriátu CEFIC, důsledné plnění dobrovolně přijatých úkolů, respekt vůči národním zvláštnostem a úsilí dosáhnout kompromisem jednoty se osvědčují při postupném rozšiřování působnosti R.C. Strategii R.C. nebude možné realizovat ani v podnicích chemického průmyslu asociovaných zemí bez trvalého dialogu vedení a zaměstnanců – ty považuje R.C. za hlavní zástupce podniků při jejich stycích s občany v okolí. Úzké kontakty hospodářského vedení se zástupci zaměstnanců dovolují získávat od řadových pracovníků aktuální upozornění a podněty podložené praxí. Většina podniků poznala v uplynulých letech cenu dobrých, tj. otevřených a pravidelných vztahů s občany okolí, se samosprávou a s jinými podniky. Splácíme daně čtyřicetiletému vývoji – učíme se zastupovat své zájmy a lobovat pro ně. Hledáme jednotící strategii pro jednání s nezávislými ekologickými organizacemi. Máme mnoho společných problémů s akademickou obcí a jejich řešení může pracovní sblížit obě

strany způsobem, který chemickému průmyslu zemí EU závidíme. Nedostatek času nebo nadměrná opatrnost způsobují, že zapojení do mezinárodních programů vědy a techniky v oblasti chemického průmyslu zaostává za dravými a finančně silnějšími. Pracovní kontakt českých a zahraničních výzkumných pracovišť může jen odborně prospět a zvýšit prestiž české chemie. Je dobře, že si tuzemské banky a pojišťovací ústavy podniků českého chemického průmyslu dosud spíše vážily; povinné pojistné smlouvy předepsané novým zákonem o prevenci závažných havárií snad spolupráci podniků a pojišťoven zvýrazní. Zato nevíšimavost zahraničního kapitálu pocítila většina podniků. Snad je jedním z důvodů zatím krátká doba vstřícnosti, s níž podniky podřizují své chování společnému zájmu o vysokou důvěryhodnost. Získat a udržet ji odpovědným podnikáním v očích všech partnerů, od vlastních zaměstnanců a občanů v okolí po úřady, investory a akcionáře, a vyrovnat se zatím alespoň tak chemickému průmyslu zemí EU je důležitou podmínkou dalšího rozvoje chemie v ČR. Nelze očekávat, že stát by ještě jednou ve velkém měřítku podpořil důvěryhodnost českých podniků podobným způsobem, kterým převzal sanační závazky vyplývající z tzv. starých ekologických škod.

Stále širší dosah strategie R.C. odráží postavení a záměry chemického průmyslu v 1. polovině 21. století. Před chemický průmysl v Evropě a tedy i v ČR, a to ať společnost je nebo není členem SCHP, staví soubor úkolů. Jejich plnění společností bude spouštěcí výkonnost odvětví v době, kdy se globalizace a ekologizace budou doplňovat.

- Neustálé snižování emisí a odpadů nepříznivě ovlivňujících zdraví, životní prostředí, v dílčích případech nad rozsah právních předpisů v rámci vstřícných závazků a dohod s úřady,
- zvyšování spolehlivosti výrobního zařízení a navazujících objektů a činností, včetně logistiky, zejména přepravy nebezpečných látek a přípravků,
- snižování expozice vlastních i externích zaměstnanců nepříznivým provozním vlivům na pracovištích a mimo ně, snižování úrazovosti a preventivní lékařský dohled,
- soustavná výchova a výcvik zaměstnanců k bezpečnému jednání při práci, občanů v okolí ke správnému vědomí, jak jednat v případě ohlášení poruchy s možnými důsledky pro třetí osoby a jejich majetek,
- podpora zavádění standardů EMS/EMAS jako mezinárodně uznaných nástrojů objektivního hodnocení výsledků práce podniků v jedné z důležitých oblastí podřízených strategii R.C., tj. při ochraně životního prostředí,
- Product Stewardship – zvyšování bezpečnosti výrobku na celé jeho dráze od suroviny po zánik, včetně jeho zneškodnění nebo druhotného využití, vstřícné dohody s úřady snižující požadavky právní regulace chemickou legislativou,
- omezování nepříznivých důsledků dopravních nehod při přepravě nebezpečných chemických látek a přípravků provozem dobrovolných informačních systémů národních svazů poskytujících odbornou pomoc zásahovým útvarům (německý TUIS, český TRINS, britský CHEMSAFE), vstřícným převzetím směrnice 96/35/EEC o bezpečnostním poradci a Kodexu odpovědného dopravce do podnikové organizace a smluvních vztahů,
- VEEP (Voluntary Energy Efficiency Programme) – snižování spotřeby paliv a energie, šetření neobnovitelných zdrojů, zvyšování účinnosti energetické přeměny,

- evidence, průzkum vlastností a následků nebezpečných chemických látek, jejich hodnocení a následně omezení jejich nepříznivých vlivů, jejich vyloučení a náhrada příznivějšími pro lidské zdraví a životní prostředí v rámci dlouhodobého LRI (Long Range Research Initiative),
- hodnocení environmentální a ekonomické úrovně provozovaných a vývojových výrobních postupů srovnáním s referenčními dokumenty nejlepších dostupných technik a podřizování rozvojových záměrů do národního práva převedené směrnice 96/61/EC (IPPC),
- podávání objektivních zpráv veřejnosti o emisích vybraných nebezpečných chemických látek do prostředí v rámci připravovaného jednotného evropského registru (EPER),
- podpora výchovy mladé generace chemiků každoroční soutěží evropských středních škol, pořádáním postgraduálních stáží pro výkonné a řídicí pracovníky,
- spolupráce s navazujícími výrobními odvětvími a podniky ochotnými v rámci tzv. Partnership přistoupit na kodex R.C.,
- podpora správné transpozice právních předpisů regulujících v zemích EU chemický průmysl do národního práva asociovaných zemí,
- přesvědčivé, tj. objektivní nezávislé hodnocení výsledků práce společností, mj. za široké účasti zástupců zaměstnanců a občanů regionu.

V takovém rozsahu stanovil CEFIC priority odvětvové strategie pro nejbližší 3 až 4 roky. Jsou výsledkem více než dvouleté přípravy; na jejím konci byly organizační změny struktury CEFIC a uspokojivé závěry výročního mezinárodního semináře v Drážďanech (květen 1999), kde právě zástupci různých externích partnerů („stakeholders“) potvrdili důvěryhodnost chemického průmyslu jako určující podmínku pro jeho další vývoj, v hustě zalidněné Evropě především. Responsible Care není jen odvětvovou strategií, je současně kulturním mostem mezi přírodou a technikou a vědou. Bez vysoké úrovně kultury chování chemického průmyslu v souladu se zásadami R.C. vůči partnerům by jeho důvěryhodnost měla pomíjívat hodnotu.

5. R.C. – Odpovědné podnikání v chemii před vstupem ČR do EU

Málokdo na počátku 90. let věřil, že právě chemický průmysl ČR bude odvětvím, které se relativně rychle přizpůsobí nové struktuře trhu a odbytu při exportu, a že bude odolávat mimořádně ostré zahraniční konkurenci na domácím trhu. Příprava na výhledové připojení ČR k EU bude pro něj další zkouškou, v níž sehraje vedle kvality výrobků a rentability důležitou roli důvěryhodnost jeho podnikání. Musí o ní přesvědčit veřejnost, úřady i investiční kapitál a obchodní partnery v ekonomicky vyspělých zemích.

Do začátku roku 2000 podepsali generální ředitelé 58 členských společností SCHP, tj. většiny výrobních podniků, závazek podřídit podnikání a chování společnosti a jejich zaměstnanců zásadám R.C. Více než polovina společností zveřejňuje údaje o svém vlivu na životní prostředí, jsou v pravidelném kontaktu s představiteli občanů v okolí, předcházejí možným důsledkům nehod vydáváním brožur a letáků a výchovou a cvičeními pro zaměstnance a obyvatelstvo; 13 společností tvoří od roku 1996 na základě dobrovolné dohody s Ředitelstvem hasičského záchranného sboru ČR tzv. TRINS

– nevhodový dopravní informační systém pro pomoc při zásahu v případě dopravní nehody vozidla přepravujícího nebezpečné chemické výrobky. Víceletý projekt Udržitelný rozvoj chemického průmyslu podporovaný 40 společnostmi a MZP nahrazuje chybějící odvětvové výkaznictví emisí a řeší úkoly odvětví související s environmentální a chemickou legislativou ČR a EU. Hodnocení výsledků záměrů R.C. se řídí systémem kritérií a bodů za jejich plnění podle příručky vydané SCHP. Osvědčení R.C. a právo užívat logo na dobu 2 let dosud obdrželo z rukou prezidenta SCHP a předsedy OSCH (Odborný svaz zaměstnanců v chemickém průmyslu) 18 úspěšných členských společností; 9 společností obstálo s úspěchem při obhajobě; současné zastoupení nezávislých členů v hodnotitelské skupině R.C. z řad akademické obce, předsednictva OSCH a ekologických organizací odpovídá názorům CEFIC na postupně zvyšovanou nezávislost ověřování výsledků. Novela příručky s novými 36 kritérii schválená představenstvem a platná od ledna 2000 předpokládá, že hodnocení výsledků činností v rámci R.C. bude od roku 2002 ověřeno v tom regionu, v němž podnik působí za účasti zástupců občanů a úřadů.

Věříme, že chemickému průmyslu v ČR zbývá do doby členství v EU snad ne víc než pět let. Již od roku 2002 dojde ke zcela volnému pohybu zboží přes hranice s EU. Konkurence na trzích a právní a ekonomická regulace budou narůstat v rámci vyrovnávání podmínek podnikání v ČR s EU. Každá regulace, právní nebo ekonomická, jdoucí nad rámec regulace v zemích EU, by působila jako komparativní nevýhoda v době, kdy zbylé komparativní výhody právě chemický průmysl tradičně náročný na vysokou kvalifikaci pracovníků a na vstupy energie a surovin ztratí. Přesvědčit širokou veřejnost, úřady a parlament o své ceně pro národní hospodářství a o šetrném právním prostředí, především pro malé a středně velké podniky, mohou podniky chemického průmyslu a jejich zájmový svaz ekonomickými výsledky, vstřícností závazků a vysokou mírou sebekontroly. Ekonomické výsledky ovlivní morální nátlak EU na modernizaci současných výrobních jednotek do úrovně nejlepších dostupných technik. Těživá hospodářská situace podniků ztěžuje rozhodnutí přijímat např. ekologické závazky nad právní rámec – před tímto dilematem budou stát managementy i v době plné prosperity, protože prostředků je vždy nedostatek. Dobré společnosti uváží možnost zpracování vlastních i cizích odpadů, snížení znečištění vypouštěného do městských kanalizací, vstřícné zpracování pasportů výrobních jednotek pro následné srovnání s BATBREF (Best Available Technique – nejlepší dostupná technika) dokumenty, dobrovolné registry svých emitovaných nebezpečných látek, zvýšení protihavarijní spolehlivosti zařízení, racionalizaci spotřeb paliv a energie, a jistě další technická opatření. Vedení podniků nebudou úspěšná v době pokračující restrukturalizace a redukce zaměstnanekých míst bez těsnější spolupráce se zástupci jejich zaměstnanců. Povede k úmluvám o snižování úrazovosti a rizikovosti pracovišť, o bezpečnostním výcviku zaměstnanců, o jejich důkladné informovanosti o podniku a jeho reprezentaci, o soustavné kvalifikační přípravě a o re-kvalifikaci pracovníků rušených míst. Důvěryhodnost chemického průmyslu „změří“ mladá generace svým zájmem o zaměstnání v jeho podnicích. Přejme jí, aby už pracovala v prostředí velké důvěry veřejnosti v její odpovědnost a trvalé spolupráce jdoucí napříč celým odvětvím

Ani všechny společnosti chemického průmyslu ekonomicky vyspělých zemí EU nevěčnily do své rozvojové strategie

strategii R.C. Tím spíše budou podniky chemického průmyslu ČR řešit pro ně aktuální otázku, zda je nutné nejdříve přežít období restrukturalizace a „odpovědně podnikat“ poté, nebo zda není právě strategie R.C. pro současné kritické období chemického průmyslu prioritou. Managementy se budou ptát „proč postupovat vstřícně nad rámec práva“, „budou tím vyvolané náklady nadbytečné nebo jen dříve vynaložené“, „přinesou mi měřitelnou výhodu“, „je vůbec důvěryhodnost podnikání měřitelná“, „nevýdělá na mé vstřícnosti konkurence“, „umí ocenit moji vstřícnost občané v okolí a úřady“ a „dokážu ji vysvětlit představenstvu, akcionářům, zaměstnancům“? Odpovědět na některé umožní příklady úspěšných společností v ČR; ne všechny bude možné odpovědět v krátkém čase; tázat se a hledat odpovědi je a bude v tomto případě znakem podnikatelské odpovědnosti.

Responsible Care dokázal zprostředkovat dialog i ostře si konkurujících nadnárodních společností chemického průmyslu. Podniky chemického průmyslu ČR budované jako vzájemně propojený komplex mají o důvod víc, aby spolupracovaly nejen jako obchodní partneři. Spoluprací mohou dosáhnout v kratší době, než trvalo podnikům v zemích EU, žádoucího sloučení provozní kázně a kulturou chování – to je, vedle konkurenceschopnosti výrobků, účel, který odpovídá cíli – udržitelně rozvíjet odvětví. Věcný a časový plán činnosti na cestě k pohyblivému cíli stanoví strategie, která by bez Responsible Care nebyla důvěryhodná.

LITERATURA

- Chemicals Management: a CEFIC initiative „Confidence in Chemicals“, CEFIC, březen 1999.
- Wallström, Margot: *Towards a New Strategy for Chemicals*, projev komisařky pro životní prostředí Evr. komise na jednání představitelů evropského chemického průmyslu s externími partnery, Brusel, 6. prosince 1999.
- Odpovědné podnikání v chemii – ochrana zdraví a životního prostředí, bezpečnost – program SCHP ČR – Praha, červen 1995.
- Výroční zpráva SCHP ČR 1996, 1997, 1998.
- Zíka I.: *Druhá etapa programu Responsible Care začala*, Chem. Prum. 6, 27 (1997).
- Příručka pro přípravu, plnění a hodnocení výsledků programu členských společností SCHP ČR – srpen 1996, novela příručky – prosinec 1999.
- Responsible Care Status Report – ICCA, CEFIC 1998.
- Responsible Care Health, Safety and Environmental Reporting guidelines – CEFIC, listopad 1998.
- CEFIC Annual Report 1998.
- CEFIC Responsible Care Report 1998.
- The Relationship of Responsible Care with EMAS and ISO 14001 – CEFIC, duben 1997.
- Facts & Figures – The European chemical industry in a world-wide perspective – CEFIC, listopad 1999.
- VEEP – Voluntary Energy Efficiency Programme 2005 – Monitoring and Methodology – CEFIC, srpen 1997.
- Energetika českého chemického průmyslu, závěrečná zpráva. TECHEM, s.r.o., květen 1998.

Voluntary Initiatives Affecting Training and Education on Safety, Health and Environment in the Chemical Industries – ILO – Ženeva, leden 1999.

CEFIC – PHARE Project on Approximation of Chemical Legislation in Ten CEE Countries – Final Report, leden 1998.

Projekt Udržitelný rozvoj českého chemického průmyslu – závěrečné zprávy 1997, 1998, 1999, TECHEM, s.r.o.

Zíka I.: *Environmental Policy of the Czech Chemical Industry*. Czech Business and Trade 1999, 11.

Silent Revolution – Min. regionálního plánování, územního rozvoje a živ. prostředí Nizoz. království, 1998.

Signals of Change – Business Progress towards Sustainable Development – World Business Council for Sustainable Development (Schmidheiny, S., Chase, R., DeSimone, L.) – Ženeva 1998.

Životní prostředí v Evropské Unii na přelomu století, souhrn – EEA Kodaň, 1999, překlad MŽP, listopad 1999.

Poznámka: polemický tón některých částí svého článku zvolil pisatel záměrně ve snaze povzbudit svědomitého čtenáře k nesouhlasu, k námitkám, připomínkám a podnětům, včetně takových, které s tématem článku souvisejí jen okrajově; děkuje za ně předem a vítá jakýkoli způsob výměny názorů o nich.

I. Zíka (Union of Chemical Industry, Prague): **Responsible Care in Chemistry**

Chemical industry through its products facilitates the human life. Its achievements, conditioned by scientific progress and research, predominate over the damages caused by chemical production and products. The consequences of the damages lead in the general public to reservation and mistrust in chemical industry. The unclear hazard in using some common substances and fear of further development lead the European Commission and national administrations to extraordinary legal and economic regulations of marketing chemical substances and preparations. The low trust in chemical industry in the globalization period has no frontiers. The chemical industry of the Czech Republic encountered its consequences in preparation and fulfilling of regulations of new chemical legislation. The world chemical industry unites its power and financial means, and demonstrates its self-control by accepting and fulfilling obligations in the frame of the programme Responsible Care and by purposeful research of hazard associated with most frequently used substances. The credibility of enterprisintog being of primary importance must be proved. Therefore chemical industry expends substantial financial means and requires that the principle of preventive safety be used in making decisions only exceptionally, in the cases where convincing arguments are still missing. The chemical industry in the Czech Republic, which strives for continuous sustainable development, has no alternative to following the partners – competitors in developed countries. The approach leads to “total” cooperation within the plant and to openness to stimuli from without. Such strategy is a challenge both for top managers of plants and those intellectuals who care about the fate of chemical industry in the Czech Republic.